KADIN

Editörler:
Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya
Dr. Döne Arslan

Toplum, kadın ve erkeğe farklı roller, görevler, sorumluluklar yükler ve onlarla ilgili farklı beklentiler taşır. Anne baba doğacak çocukları için giysi ve eşya seçimi yaparken çocuğun hayatı boyunca mensubu olmasını istedikleri rolün ilk temelini atarlar. Kadın ve erkek de topluma uyum sağlayabilmek için kendilerine sunulan rollere göre hareket ederler ve bu kalıpları içselleştirdikleri ölçüde toplum tarafından benimsenirler.

9 786257 698580

online satış için:
www.kesityayinlari.com
kesityayinlari
kesityayinlari

KADIN

Editörler:
Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya
Dr. Döne Arslan

KESİT

KADIN

Editörler:
Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya
Dr. Döne Arslan

KESİT

KADIN

İmtiyaz Sahibi
Sadettin Bayrak

Yayın Koordinatörü
Rekin Ertem

Editörler
Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya - Dr. Döne Arslan

Kapak Tasarımı
Hüseyin Özkan

İç Tasarım
Özlem Özkan

Baskı ve Cilt
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi Yılanlı Ayazma Sokak
No : 8 Örme İşhanı Topkapı/İstanbul
Tel : 0212 493 11 06

Birinci Baskı
Ekim 2021

ISBN : 978-625-7698-58-0
T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 11805

KESİT YAYINLARI
Ankara Caddesi No: 15 Konak Han Kat: 1
Hobyar Mahallesi Cağaloğlu/İstanbul
Tel : 0212 512 56 33 / 0212 511 68 28
Faks : 0212 512 56 63
web : www.kesityayinlari.com
e-mail: kesit@kesityayinlari.com
© KESİT YAYINLARI
Tüm Hakları Saklıdır. Yayınevinin izni olmadan kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.
KESİT YAYINLARI, Karbey Yayıncılık Eğitim ve Dan. Hiz. San. Tic. Ltd. Şti. kuruluşudur.

KADIN

Editörler:

Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA
Dr. Döne ARSLAN

Yazarlar:

Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya
Prof. Dr. Günay Kut
Prof. Dr. H. Dilek Batislam
Prof. Dr. İbrahim Taş
Prof. Dr. Ülkü Eliuz
Prof. Dr. Zuhal Kültüral
Doç. Dr. Aylin Koç Giannopoulos
Doç. Dr. Erhan Aktaş
Doç. Dr. Münevver Ebru Zeren
Doç. Dr. Nesrin Günay
Doç. Dr. Sezer Özyaşamış Şakar
Dr. Ahmet Karakuş
Dr. Ayşe Sandıkkaya Aşır
Dr. Belde Aka Kiyağa
Dr. Çiğdem Ülker
Dr. Hayriye Durkaya
Dr. Mustafa Dere
Burcu Sıbıç
Damlanur Küçükyıldız Gözelce
Kübra Fatma Dursun Önen

İstanbul, 2021

Annelerimize...

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....9

Kadının Toplumsal Statüsü / 13

Feminist Coğrafya Bağlamında Karadeniz Kadını
Ülkü ELİUZ.....15

Kazanılan Eşin Adlandırılması: *Yutuz*
Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA.....41

Dîvânu Lugâti't-Türk ve Dönem Metinlerinde 'Cariye'
İbrahim TAŞ.....55

Birinci Dünya Savaşı'nda İstanbul'da Kadın Olmak
Çiğdem ÜLKER.....73

Kadının Statüsünü Belirleyen Bir Sözcük: Kırnak
Sezer ÖZYAŞAMIŞ ŞAKAR.....95

Hakas Atasözlerinde Kadın
Erhan AKTAŞ.....109

Edebiyatta Kadın Algısı / 141

Kadınlarımız: Dede Korkut Hikâyeleri ve
Ahmedî'nin İskender-Nâme'si Örneğinde
Günay KUT.....143

Divan Şairinin Kaleminde "Kadın Gibi" Olma(ma)k
Belde AKA KİYAĞA.....157

İktidarın Kötücül Gücü, Tarihi Oyunların Kötü Kadınları:
Hürrem Sultan ve Kösem Sultan Örneği
Kübra Fatma DURSUN ÖNEN.....185

Divan Şiirinde Zühre
Hayriye DURKAYA.....205

Ferîd Vecdî'nin Müslüman Kadını Eseri ve Âkif'te 'Kadın' Algısı
Ayşe SANDIKKAYA AŞIR 231

Modern Türk Şiirinde Kadın Tasavvuru
Ahmet KARAKUŞ 253

Argoda Kadın / 293

Yeme İçmenin Argolaşması Bağlamında Kadın Bedeni
Damlanur KÜÇÜKYILDIZ GÖZELCE 295

Kadın Dili / 319

Kadın Diline Bir Örnek: Veled Çelebi'nin "Hanımların Tâbîrât-ı Mahsûsası"
Aylin KOÇ GİANNOPOULOS.....321

Türk Budist Sanatında Kadın / 363

Türk Budist Duvar Resimlerinde Kadın Vakıfçı Tasvirleri
Münevver Ebru ZEREN 365

Kadın Kalemi / 401

Çeşm-i Âfet'in İki Manzum Seyahatnâmesi
H. Dilek BATİSLAM.....403

Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Nigâr Hanım'ın Şiirlerinde Aşk
Nesrin GÜNAY.....429

Peride Celal'in "Ada" Hikâyesinde Kadın Meselesi
Mustafa DERE 461

Kadın Güzelliği / 479

Osmanlı Dönemi Basın-Yayın Hayatında Kadın ve Güzellik
Zuhal KÜLTÜRAL - Burcu SIBIÇ 481

Sunuş

Toplumsallaşma; aile, arkadaş, eğitim, çalışma hayatı, kitle iletişim araçları gibi aracılarla ömür boyu devam eden bir süreçtir. Bu süreçte toplumun kültürüne, kurallar ve değerlerine göre toplumsal cinsiyetin rol ve davranışları öğrenilir. Bireyler arasındaki hiçbir fark, onların biyolojik anlamda erkek veya dişi oluşları kadar belirgin olmamakla birlikte cinsiyet, sadece biyolojik özellikleri ifade etmez, bireyin doğumundan itibaren, hatta anne karnında cinsiyetinin tespit edilmesinden itibaren toplumsal bir kategori olarak da anlam kazanır.

Toplum, kadın ve erkeğe cinsiyete dayalı farklı roller, görevler, sorumluluklar yükler ve onlarla ilgili farklı beklentiler taşır. Anne baba doğacak çocukları için giysi ve eşya seçimi yaparken çocuğun hayatı boyunca mensubu olmasını istedikleri rolün ilk temelini atarlar. Kadın ve erkek de topluma uyum sağlayabilmek için kendilerine biçilen cinsiyetçi rollere göre hareket ederler ve bu cinsiyet kalıplarını içselleştirdikleri ölçüde toplum tarafından benimsenirler.

Eski Türklerde ataerkil aile tipi hâkim olmakla birlikte kadın, çağının diğer kavimlerine göre çok daha iyi bir konuma sahiptir. Yarı yerleşik olarak bozkır hayatı yaşayan herkes güçlü olmalıdır. Bu yaşamın içinde kadın, sosyal yaşamdan uzaklaştırıldığı takdirde erkeğe yük olacaktır. At biner, kılıç kuşanır, savaşa katılır, hatta eşini seçmek için onunla dövüşebilir. Kâşgarlı Mahmud, gerdek gecesinde eşi tarafından tekmelenip yere yıkılan Sultan Mes'ud'dan dolayı Karahanlılar arasında şu sözün yayıldığını söyler: *Kız birle küreşme, kısrak birle yarışma.* Ama di-

ğer taraftan Kan Turalı'nın kendisini kurtaran Selcen Hatun'un Oğuz iline varınca bunu söyleyerek övüneceği düşüncesiyle onu öldürmek istemesi, bizi ne olursa olsun kadının kocasından üstün olmaması, en azından üstün görünmemesi gerektiği fikrine götürür.

Eski Türklerde ev yapma, yuva kurma görevi kocanın üzerinde olduğu için erkek *evlenir.* Bozkırda kalabalık olmak güç anlamına geldiğinden Türklerin dıştan evlenme usulünü benimsediği görülür. Hâlâ eş seçiminde yedi göbek, dokuz göbek saymak bunun kalıntısıdır. Cengiz Aytmatov'un *Gün Olur Asra Bedel* romanında kendi değerlerine, ailesine ihanet etmesine sebep olan mankurt kavramına yer vermesi tesadüfî değildir. Kız evlendikten sonra baba evini terk edip kocasının bulunduğu obada, köyde yaşayacağı, onun kabilesine, ailesine dâhil olacağı için *alınır, verilir, ere, kocaya varır, göçer, çıkar, taşgarılır, uzatılır.* Adı üstünde *gelin* olur. Hatta kız evlat *çıkar, yatlık, erlik* kelimeleriyle ifade edilebilir.

Kadın, erkeğin güç gösterisiyle *utulup* evlenilebilir, adı *yutuz* olur. Dul kalır *koduz* olur. Eğlendirip haz vermesi beklenir, *awınçu, ohşagu* olur. Erkek *baş gölgesi* olarak adlandırılırken, kocasını kaybeden kadın *başı boş, başı bozuk* olarak nitelendirilir. Bulunduğu mekânla isimlendirilip *evçi, evdeş, evlik, ev bekçisi, ev tavuğu* olur. Evde üstlendiği görevlerle isimlendirilip *kül kâhyası* olur. Henüz evliliğinin ilk gününde koca evine çakılıp kalmasını sağlamak için çivi çakma töreni bile düzenlenir. İsminin söylenmesi yasaklanır, *külfet* olur, *anası* olur, *kaşık düşmanı, köroğlu, evdeki, benimki, imam yanaştırması* olur.

Evli olmak kadının görünüşüne yansır, başına kırk gün başörtü örtülüp saçı çift örülebilir. Hatta anne olmak, eşini kaybetmiş olmak, torun sahibi olmak bile kadının görünüşüne yansıyabilir. Saçını tek örük yapan kadının, koca aradığı düşünülür. *Paçoz, bıldırcın, civciv, piliç, kaşalot, lakerda, kadayıf, kaşar, kurabiye, lokum, pandispanya, zerzevat* gibi adlar bile kadından bahseder-

ken kullanılabilir. Hatta *tellâk* kelimesi, *tellek* biçimiyle kadını anlatabilir.

Devamlı incelenen, gözlenen, kadının giysisi, saçı, kısaca görüntüsü hep dikkat çeker, giysisini kullanma biçiminden yola çıkılarak *eksik etekli* ve giderek *eksik etek* olur. Çaresiz ve muhtaç olarak görülüp *eksik, eksikli* diye adlandırılabilir. Başka türden yansımalar bir yana erkek egemen cinsiyetçiliğinin yansımaları *sözünün eri, erkek sözü, kız başına, kadının yüzünün karası erkeğin elinin kınası, karı kılıklı, karı gibi ağlamak, kızını dövmeyen dizini döver* gibi dil düzeylerinde de görülebilir.

Hep kategorize edilen kadın, tüketime dayalı güzellik hiyerarşisi içinde kaybolup gidebilir, incecik olması beklenir, sonra da *iskelet* denir. Bir tüketim aracı olarak görülüp kusursuzluğa, güzel olmaya programlandırılan kadın maddi manevi sömürülür. Modern dünya, kadına mutluluğun gençlikte, güzellikte ve tazelikte olduğunu dayatır. Kadın sanki tek varlık gerekçesi oymuş gibi güzellik arayışına yönlendirilir. Hatta bedeni tüketime sunulur.

Tarih boyunca üretimin her aşamasında yer alan kadın, ev içindeki sorumluluklar eşler arasında paylaşılmadığında ağır bir iş yükü ile karşı karşıya kalır. Erkeğin iş gücüne katılımında eğitimin etkisi çok da belirleyici olmadığı halde, kadının çalışma hayatına katılımında eğitimi önem kazanır. İşgücü piyasasında kadının işe alınmasında, terfi ettirilmesinde ve ücretlendirilmesinde erkek işçilerden farklı olarak verimlilik dışındaki faktörler de rol oynar. Kadının üstlendiği roller, onu iş hayatında erkek karşısında dezavantajlı duruma getirir.

Hep sorgulanan, tanımlanmaya çalışılan, anlamak ve anlatmak için hakkında sayısız çalışma yapılan kadından söz açılınca cümleler yetmez, konular bitmez...

Sevgili öğrencim ve meslektaşım Dr. Döne Arslan'la birlikte, bir kadın monografisi hazırlamayı hedefledik. Elinizdeki çalış-

ma, bu monografinin ilk kitabıdır. Bize her daim ilham kaynağı olan hocamız Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali'ye minnettarız. Daha kitabın fikir aşamasında bizimle aynı heyecanı paylaşan kıymetli dostumuz Sadettin Bayrak, olumlu ve sıcak yaklaşımıyla bizi güçlendirdi, müteşekkiriz. Çok kıymetli araştırmacılarımız değerli yazılarıyla bize destek verdiler. Hepsine çıktığımız bu yolda bizi yalnız bırakmadıkları için şükranlarımızı sunarız. Kitabın basım aşamasında Hüseyin Özkan ile uyum içinde bir çalışma gerçekleştirdik, kendisine ve bütün Kesit Yayınları çalışanlarına teşekkür ederiz.

Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA
Çengelköy, Eylül 2021

KADIN DİLİ

Kadın Diline Bir Örnek: Veled Çelebi'nin "Hanımların Tâbîrât-ı Mahsûsası"

Aylin KOÇ GİANNOPOULOS*

Giriş

Toplumdilbilimi (sosyolengüistik)'nin araştırma konularından biri de dil ve cinsiyet ilişkisidir. Bu alanda yapılan araştırmalarda; Aynı dili konuşan kadın ve erkeklerin dil kullanımında farklılıklar var mıdır? Bir farklılık varsa, bu dilin yapısından mı yoksa kadın ve erkeklerin değişik toplumsal roller benimsemeleri sonucu edinilmiş davranış biçimlerinden mi kaynaklanmaktadır? gibi soruların cevabı aranmaktadır (König 1992: 25). Toplumsal cinsiyet ve dil ilişkisi bağlamında; kişinin kültürü, eğitim düzeyi, mesleği, cinsiyeti, yaşadığı coğrafi çevre; dil kullanımını önemli ölçüde etkilediği ve farklılaştırdığı gibi kişiye yönelik tavırlarda da belirgin bir role sahiptir. Şurası da bir gerçektir ki kadınlar ve erkekler, toplumsal açıdan farklı oldukları için toplum onlara farklı roller verir ve bu rollere uygun davranışlar bekler. Dil ise bu sosyal gerçeği yansıtır. Gerek dilin kullanımında gerek dilsel ifadelerin anlamlandırılmasında cinsiyetlere göre değişiklikler görülür (Çolak 2020: 98).

Bugüne kadar, dil cinsiyet ilişkisi, kadın ve erkeklerin dil kullanımları ile ilgili pek çok bilimsel araştırma ve çalışma

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, kocayl@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0699-6932.